

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

Գրքերի շրջաբերական

Թուղթ

Կ. Պոլս
1871

V

ՆԱԽՆԻ

ՇՐՋԱԲԵՐԱԿԱՆ ԹՈՒՂԹ

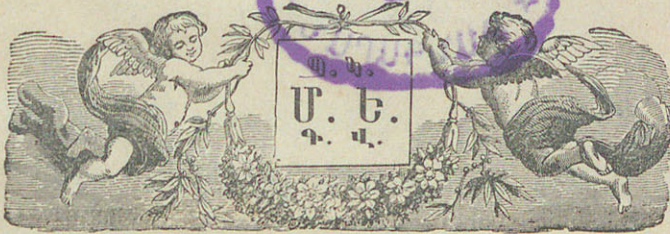
ԱՌ ԱՄԵՆԱՅՆ ԵԿԵՂԵՅԻՍ

ՀԱՅՈՅ

ՈՐ ԸՆԴ ԻՇԽԱՆՈՒԹԵԱՄԲ

ՕՍՄԱՆԵԱՆ ՊԵՏՈՒԹԵԱՆ

719/10/14

Կ. ՊՕԼԻՍ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԱՐԱՄԵԱՆ

1871

Ն Ա Խ Ն Ի

ՇՐՋԱԲԵՐԱԿԱՆ ԹՈՒՂԹ

ԱՌ ԱՄԵՆԱՅՆ ԵԿԵՂԵՑԻՍ

Հ Ա Յ Ո Յ

Որ ընդ իշխանուքեանք Օսմանեան

Պետութեան.

7/9/1910

ՀԱՅԿԱՍՏԱՆԻ ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒԹՅԱՆ ԳԼԽԱՎՈՐ ԳԼԱԿԱՅ

ՄԿԻՏԻՉ ԾԱՌԱՅ ՅԻՍՈՒՍԻ ԲԻՍՏՈՍԻ, ԵՒ ՇԵՈՐՀԻՒ ՍՈՒՐԲ ՀՈԳԻՈՅՆ ՎԱՐԳԱՊԵՏ ՎԱՐԱԳՍՅ ՈՒԽՏԻՆ, ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԳԼԱԿԱՅ ՎԱՆԻՅ ԵՒ ՊԱՏՐԻԱՐԲ ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼՍՈՅ.

ՉՏիրաւանդ Անդրանիկ ողջոյն Աւետարանի խաղաղութեան նուիրեմք առ հասարակ Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ համայն լրութեան. նախ պաշտօնակից եղբարց մերոց. Առաքելապատիւ Սրբազան Եպիսկոպոսաց, ընդհանուր վիճակաւոր Առաջնորդաց, Վանական Հարց և եղբարց, պաշտօնասէր Բահանայից, Հովուաց, և Հօտից միանդամայն ի Բրիտանոս հաւատացելոց. ընդ ձեզ, որ լրումն էք Եկեղեցւոյ աղօթակից եմ և պաղատիմ առ Տէր կալ մնալ ձեզ ի շնորհս Աստուծոյ, ի ճշմարիտ կրօնս աստուածապաշտութեան յանստերիւր հաւատոյ ուղ-

զավառութեան Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ Սրբազան Հարց Գրիգորի, Ներսիսի և Սահակայ, անեղծ և անարատ պահելով զաւանդութիւնս Եկեղեցւոյ, զոր ուսուցին մեզ բազմադիմի ճգամբք նահատակութեան. որոց անխոտոր շաւղաց հետևելով՝ անսայթաք գնալ ի ճանապարհս Տեառն և ակն ունել հանդերձեալ փառացն, զոր ընդ վաղ իսկ պատրաստեալ է Տէր Սիրելեաց իւրոց, ոյք սիրենն զնա, հաւատան ի նա և երկնչին ի նմանէ, և անկեղծութեամբ պաշտեն զԱստուած զամենայն առուրս կենաց իւրեանց :

Յետ նուիրելոյ Տիրաձիր ողջունիս և նախընծայ թղթոյս, ո՛ սիրելի Հօռք և Հովիւք Հայոց, չեմ կարող անմեղադիր առնել զիս այլ կը խոստովանիմ հրապարակաւ անձինս հեղգութիւն առաջի համօրէն ազգիս, որ Օսմանեան բարեխնամ Պետութեան տակ կը բնակին որոց Հովիւ կոչեցայ ի տեառնէ. ես որ տրուպն եմ ի մէջ Եղբարց, դեռ տկար փողիս ազդարար ձայն չհասուցի սիրելի Հօռիս :

Առ այս անպատասխանի եմ, եթէ յառաջ բերեմ չարաչար զբազմանցս վիճակ, քաղաքական խառն գործքեր, անհուն անհատական խնդիրները, հայրենի դաւառաց բազմադիմի հեծեծանաց աղաղակները որ սիրտս և հոգիս կը պարաւանդէ. լռին հոգածութեան մէջ. այս պատճառներ երբէք չեն կարող զիս չքմեղս առնել, երբ երանելին Պօղոս բանտին մէջ, իւր կապանաց մէջ, ծովուն վրայ, ցամաքին վրայ, դատաւորաց առաջ, իւր ամէն վշտակրութեան մէջ, տակաւին իւր հոգեկիր թղթով կը մխիթարէր հաւատացեալները : Ո՛հ, այս պարտազանցութեանս մէջ մեծ ամօթ մի զգալով հանդերձ՝ պիտի համարձակիմ ազգին սիրոյն և համակրութեան վրայ վստահանալով նոր տարւոյ բարեգուշակ շրջանին մէջ՝ ահա սկիզբն առնում անդրանիկ շրջաբերականովս խօսիլ ընդ ձեզ, Ժողովուրդ Հայոց, և նախ արտմախառն ուրախութեամբ շնորհաւորել քու հինաւուրց ձերութիւն, որ Հայկայնահայպետին չորս հազար տարուան հաստարմատ շառաւիղն ես այսօր աշխարհիս վրայ, թէպէտ շատ փառաւոր ու :

տերդ քանցուեցան , դեռ շատ կանաչ ճիւղեր ունիս և պիտի ապ-
րիս յաւիտեան արևու տակ : Այլ ևս մի երկնչիր վերահաս չարիք-
ներէն , դուն փրկուած ես , որ թէև անցելոյն փառքով անմխիթար
կը մերմաքիս , ներկային մէջ յամենուստեք պաշարուած ես , այլ ա-
պագային յուսով զօրացիր և ներկայ կեանքիդ հաշիւը ուղղէ : Նոր
տարւոյ շրջանը խնդութիւն է , մարդիկներ կը հրճուին , իսկ մտա-
խոհ ոգին կը զարմանայ երբ մարդիկ տարեդարձի բլուրներու վրայ
պարելով կը խաղան դէպ ի գերեզման , մէկ կողմէն երբ սեաւ շիրմին
ահաւոր կերպարանքէն սարսափելով խոյս կուտան դէպ ուրիշ ճա-
նապարհ , կը փախչին դարձեալ նոյն ճանապարհին վրայ կը դառ-
նան . չկայ աշխարհիս վրայ ճանապարհ , որուն ելք դէպ ի գերեզ-
ման չերթայ : Անհաւատ մահկանացուին դառն է , այս ճանապարհ
հաւատացելոյն համար Քրիստոս քաղցրացոյց , Յրանի մարդոյն , որ
յառաջ քան զգերեզման իւր պարտուց և կենաց հաշիւներ կուղղէ :
Ձի ով որ արևուն տակ կապրի , նորա լոյս կը վայելէ և նորա լուսով
կը դործէ՝ հաշիւ ունի տալ : Ո՞վ , ինչ մեծ է այս շնորհ , որուն վրայ
Դաւիթն ալ հիանալով կը նուազէ . « Ելանէ մարդ ի դործս իւր ի վաս-
տակս ձեռաց իւրոց մինչև երեկոյ » : Ինձ այնպէս կը թուի , Աստուած
որ տիեզերաց տնտեսն է՝ երկնից կամարին վրայ երկու հաւատարիմ ու
հսկող հաշուէկալներ հաստատեր է՝ արև և լուսին , մէկին տուեր է իշ-
խանութիւն տուրնջեան , միւսին իշխանութիւն դիչերոյ . խաւարագործ
մարդիկ , որք ճշմարտութիւն չեն սիրեր և ցորեկուան լուսէն կը խու-
սափին՝ կսպասեն որ արև ննջէ և դիչերային մթութեան մէջ ապա-
հով եւ անխուով դործեն , բայց լուսին արթուն է չինիրհեր , իւր ալօ-
տանշոյլ աչքով կը դիտէ մարդոյն դաղանածածուկ դործը և կար-
ձանագրէ իւր ամսական տոմարին մէջ : Թող այս՝ երկու հաշուէպա-
հանջ ոստիկաններ ևս ունի Աստուած , մէկին անուն խիղճ է , որ
իբրև դատաւոր սրտի աթուղին վրայ բազմած կը խայթահարէ միշտ -
միւսին անուն հրեշտակ , որ Աստուծոյ հրամանակատար զինուորն է :
Ո՛հ , մարդոյն վիճակ յամենուստեք պաշարուած է , ո՛ր կարող է փախ ,

չիլ այս անողորք ոստիկանաց ձեռքէն : Մարդ իւր խղճին ձեռք կա-
լանաւոր բանտարկեալ մի է , եթէ ապստամբի ոգին , խղճին շղթան-
ներ ջախջախէ , եթէ նորա բողբոջ ուժգնակի ձայն խապառ խեղդէ ,
եթէ Եկեղեցւոյ պարտիզին մէջ իբրև սին անպաղատու ծառ երկիր
խափանէ , և երբ բարերար դարմանողին պայմանաժամ կը լրանայ
ահա նոյն վայրկենին ախրոյ հրեշտակ կը հաստանէ ընդ մէջ և կը
թաւալի ծառահեղ շառաչմամբ ցուրտ շիրմին մէջ : Այսպէս մար-
դոյն հողազանգուած անօթ կլինայ կը փշրի դերեզմանաքարին վրայ .
մարդ մահուան պարտական եղած կէս հաշիւ մի կաւարտէ , կմնայ
դատաստանի հաշիւ :

Ո՛հ , հանդերձելոյն ատեան , դատաստանին հաշիւը դժուարին
և անփախուստ է , զի ահ մեծ է անկանիլ ի ձեռս Աստուծոյ : Աւե-
տարանի այս հաւատոյ վարդապետութիւն , ցնորք և երևակայու-
թիւն կը թուի անհաւատ երկրասիրաց առաջ . ուստի կրտսն «Եկայք
վայելցցուք ի բարութիւնս , որ կան , զի չիք այլևս յոյս կամ հան-
դերձեալ ի վախճանիլ մարդոյ» : Այս իմաստուն կարծուած յիմար-
ներուն մի հաւատաք , կը զառանցեն , եթէ մարդոյն կեանք զրաւէր
դերեզմանին մէջ , եթէ վեհ և Աստուածապատկեր մարդոյն վայելք
միայն այս տաժանելի աշխարհ լինէր , եթէ մարդոյն յոյս մեռնէր և
վարձուց ակնկալութեամբ նա չհայէր երկինք , աւաղ մարդ ողորմելի
ու խեղճ էր արարածոց կարգին մէջ և ոչ իսկ երկարակեաց ճնճղուկէն
երջանիկ կը լինէր նա : Եթէ այսպէս է և աներկբայ մտօք կը հաւա-
տանք հանդերձելոյն ինչպէս կուսուցանէ Եկեղեցին և կերաշխաւորէ
խորազգացն Պօղոս թէ՛ Գերեզմանի հողին մէջ մարդ կը սերմանի իբ-
րև մարմին շնչաւոր և կը յառնէ մարմին հողևոր : Ուրեմն մարդոյն
վախճան երկինքն է , մարդն առ Աստուած պիտի դնայ , զի նորա նմա-
նակից պատկերն է . Աստուած միացաւ մարդոյն հետ , պէտք է որ
մարդն ևս իւր Աստուծոյն հետ միանայ , հոն կ'եղերի միայն վախ-
ճան հաւատացելոյն , և նորա փառքով միայն կը յազենայ անհուն
տենչանք մարդոյն : Երանի էր մեզ , եթէ այժմէն ուշաբերելով մեր

առօրեայ կեանք չափէինք այս գերագոյն վախճանին հետ , և այնպէս ընթանայինք ըստ Առաքելոյն , որ դիւրանար մեզ երկինք հասնելու անձուկ ճանապարհ :

Հապա ս'լ Գրիստոսի բարի հաւատացեալք , եթէ երկնից յուսով կապրիք աշխարհիս վրայ , գործեցէք մինչ օր կայ , վաստակեցէք մինչ ժամանակ ունիք , հատուցէք նախ տիրոջ պարտքեր , երկրորդընկերին պարտքեր , երրորդը նոյն իսկ անձին պարտքեր : Այս խուռն պարտականութեանց ցանկ Սուրբ գիրքն է , կարգա և կուսուցանէքեզ ուրոյն ուրոյն , թէ ինչ են քո որդիական պարտիք երկնից հօր , ահաւասիկ թուեմքեզ : Սիրել զՏէր Աստուած յամենայն սրտէ , ոչ մի բան , զոր թանկ կը համարին մարդիկ աշխարհիս մէջ՝ չփոխանակել նորա սիրոյն հետ , երկնչիլ ի նմանէ , քանզի տէր է և արդար , գիտէ պատժել վնասապարտ ծառայ . սոսկ արտաքին փարիսական երեւոյթով չպաշտել զինքն , այլ առաւել սրտին խոնարհ ծնրադրութեամբ նորա ոտից պատուանդան համբուրել . երախտագէտ լինել , օրհնել նորա ամենամեծ անուն որ կեանք կուտայ , որ արև կը ծագէ , որ անձրև կը ցօղէ , որ երկրէն հաց կը հանէ , որ բարւոյն և չարին իւր պարգև հաւասար կը բաշխէ : Չեմ գիտեր , այս անկշիռ երախտեաց փոխարէն պարգևընկալ մուրացիկ մարդ ինչ տրիտուր կարող է տալ , ուրիշ ոչինչ՝ եթէ ոչ առ Աստուած անվճար մնացած պարտիք գէթ ընկերին վճարելով կատարէ օրէնք :

Համառօտեմքեզ նաև պարտուց հաշիւ , զոր ունիս առ ընկերդ : Գերագոյն ընկերտիրութեան հեղինակ և օրինակ Յիսուսն է , նա աշխարհ եկաւ այսպէս քարոզեց , որ մարդոց ականջին նորալուր կը հնչէր «Մեծ քան զայս սէր ոչ գոյ եթէ ոք զանձն դիցէ ի վերայ բարեկամին» նորա Սուրբ կտակն այս է , վերջի իրիկուն խօսեց և առաւօտ մեռաւ : Ինքն գնաց , բայց իւր Աւետարան կը խօսի , սիրեցէք զմիմեանս , դուք եղբայր էք : Ո՞վ սքանչելի սիրոյ խորութիւն և բարձրութիւն , ո՞վ կարող է զքեզ չափել , երկնից հորիզոնին չափ անհուն ես , Ովկիանոսին չափ առատ ես , շատ էր եթէ մարդիկ այս

սիրոյ հոտանքէն մի կաթիլի չափ սիրէին զիրեար, ամէն զրկանք և բռնութիւն պիտի խեղդուէր նորա մէջ: Մարդիկ ազատ և երջանիկ պիտի ապրէին, գայլեր ու գառներ ի միասին ճարակէին: Յիսուս ընկերսիրութեան հանդէս այսպէս կատարեց, Քրիստոսեայ գու, եթէ կարող չես նորա սիրոյն հետ մրցիլ, գէթ վճարէ ընկերսիրութեան պարտիքները որչափ ձեռնհաս ես, քաղցելոյն նկանակ մի հայ, կարօտելոյն բաժակ մի շուր, մերկին մի շապիկ, տուր այս փոքր գին և գնէ զարքայութեան մարգարիտ: Իսկ եթէ այլ ևս բարձրագոյն անձնանուիրութեամբ հանդիսանալ կուզես բռնն ընկերսիրութեան ասպարիզին մէջ. ահա քեզ օրինակ Հրէայ մեծն Մովսէս և Հայ քաջն Վարդան, թող Փարաւօնին տուն, թող անձնասիրութիւնդ և առանձին շահերուդ ագահ տենջանք, գնա՛ տառապեալ եղբորդ այցելութիւն արա, նորա Սուրբ նախանձով վառվիր, զրկողին ձեռքէ փրկէ քու եղբայրդ, Եկեղեցւոյ սիրով, Հայրենեայ սիրով, Ազգին սիրով մեռիր Աւարայրի դաշտին մէջ, կուխտէ քեզ Հայաստանեայց Եկեղեցին, որ քո յիշատակն ալ խառնէ Սուրբ Վարդանին հետ: Այս մեծ անձնանուիրութեան արդիւնք Յիսուսի Խաչէն բղխեց, յորում ինքն ընկերսիրութեան այն փրկաւէտ զոհ կատարելով կարմիր գըրօշակ մի բացաւ Գողգոթային գլուխ, բիւրաւոր Եկեղեցւոյ որդիք երամովին նոյն օրինակ տիրոջ Խաչով նահատակեցան. որոց մահ կեանք էր. բայց աշխարհիս անզգամները կարծեցին թէ յիմարաբար չարչարուելով մեռան: Ընկերսիրութեան պարտուց հաշիւն այս էր, կը մնայ արդ այն փոքր հաշիւ, զոր անձինդ պարտական ես, որ գրեթէ հիմն և սկիզբն է ընկերսիրական պարտուց, զի ազնիւ սիրոյ բողբոջ պէտք է, որ մարդոյն անձին արմատէն սկսի. նախ պէտք է մարդ իւր անձին դէմ հաւատարիմ մնայ, իւր պարտուց հաշիւներ ուղղէ և ապա ընկերին: Ի՞նչ են այս ներքին և անձնուիրական պարտիքներ, շատ են, բայց բաւական կը համարիմ միայն քանի մի պարտք յիշել աստ, որ է զգաստութիւն կրից և վարուց, հոգւոյ և մարմնոյ կեանքին. զգաստութիւն՝ ողջախոհ վարուց մէջ, զգաս-

տութիւն՝ բարեխառն ժողովալու թեան մէջ : զգաստութիւն սակաւապէտ կենաց մէջ, զգաստութիւն՝ արդար տնտեսութեան մէջ, այսինքն տալ իւրաքանչիւրին բաժին, մարմնոյն՝ հաց և հոգւոյն՝ Աստուծոյ բան : Այս են մարդոյն երրակի պարտուց հաշիւները, զոր միայն դոյրն բանիւ բացատրեցի : Մեծն Պօղոս երեքն ի միասին բովանդակելով այսպէս կը խօսի «Չգաստութեամբ և արդարութեամբ և Աստուածապաշտութեամբ կեցցուք յաշխարհի» :

Այսոքիկ են ահա, ժողովուրդ Հայոց, անհատական մարդոյն առ Աստուած, առ ընկերն և առ անձն ունեցած պարտիքները, բայց ազգմի ամբողջ իւր միութեան մէջ մեծամեծ պարտիքներ ունի, ահ, եթէ ազգ իւր անցելոյն մէջ՝ Քրիստոնէական ընկերսիրական պարտքերը ճանչնար ու անթերի կատարէր, այսօր ներկային մէջ երջանիկ էր : Անցեալն էանց, կիմայ մեզ անցելոյն փառքով և յիշատակով միշտ մորմոքիլ, բայց այս հերիք չէ, այլ պէտք է հետադօտել քննել, գտնել այն ամէն սղէտից պատճառները, որք եկին հասին յազգս մեր, և քանդեցին Հայկոյ տուն և հայրենիք : Թողլով արտաքին բարբարոս ազգաց յաճախակի արշաւանքներուն աւերած, բուն իսկ ներքին ընտանի և բնածին չարիքները, այն է տգիտութիւն և երկպառակութիւն բազմապատիկ վրասներ հասուցին : Երկպառակութիւն՝ տգիտութեան չար ծնունդն է, որ իբրև դարանակալ օձ մտաւ Հայոց դրախտին մէջ, սիրոյ և միութեան բողբոջները կրծելով չորցուց, թող չի կարծէ մէկ թէ այս օձ միայն Հայոց աշխարհին մէջ մտաւ . ոչ, այդ օձ երկրագունդին վրայ ամենուրեք սողաց, ուր որ խաւար էր :

Ուրեմն, ժողովուրդ Հայոց, այդ հին վիշապ օձին դուրս ջխտախելու համար, ուրիշ հնար մի փնտռէր, լոյս պէտք է, այն, պէտք է լուսով խաւար հալածենք և սիրոյ միութեամբ երկպառակութիւն վանենք : Այլ ինձ ցաւ է աստանօր, ո՛վ ազգ Հայոց, դու գեռ լուսոյ հրաշքին չես հաւատար, և այնպէս կը կարծես թէ քո ներկայ շարնոցէտից պատճառ տգիտութեան խաւար չէ, հապա չարիքներ դէպք են և համայն ազգաց ճակատագիր, որոց բաժանորդ դրտ-

նուած է Հայոց ազգ . և թերևս ուրիշ կերպ ալ համարիս թէ քու թշուառութիւններդ . Աստուածառաք են ինչպէս երբեմն կը կարծէր Իսրայէլ և Տէր Աստուած . ցոյց կուտար Մարգարէին բերնով թէ «Կորուստ քո իքէն է , Իսրայէլ : Իսկ եթէ տարակուսաբար կը հարցնես թէ այս կորստեան սահման մինչև յերբ է , մինչև եթանասուն ամ , այդ թիւը Բաբելոնի դերեաց ազատութեան սահմանն է . մինչև չորս հարիւր ամ , ո՛հ այդ ևս անստոյգ է , հապա մինչև յերբ , լուր և մարգարէանամ քեզ :

Մինչեւ որ Աւետարանի պարզ դասեր սորվիս , մինչեւ որՔրիստոնէական ընկերօրութեան պարտիքներ ճանչնաս , մինչեւ որ մտաւորական տգիտութեան մութէն ի բոյս դաս , մինչեւ որ դաստիարակութիւն սիրես և բարոյական լուծին տակ պարանոցիդ խստութիւն խոնարհի , մինչեւ քո այն հին բարձրայօժութիւն փոխի ի լաւագոյն բարո-քաղաքակրթութեան , մինչեւ հառաչանաց ու ազաչանաց ձայնդ հասնի երկինք , և Տէր քո հասած հունձերուն մշակներ հանէ և հայրենի եկեղեցւոյ տաճարին՝ Զօրաբարել :

Այսչափ և այսպիկ են ահա քո վերանորոգութեան պայմաններ . փութա ալ ևս մի հեղգար . եթէ կուզես քո դարաւոր աղէտներէն ազատիլ , օրինակ առ քեզ ու հետևող եղիր աշխարհիս ամէն յառաջագէմ ազգաց , որ դար մը առաջ քեզ պէս էին . Իսկ այսօր հին աշխարհի մեռելութենէն կենդանացած յառաջ կերթան : Շուրջդ նայ , ազգերն ամէն առողջացած անդամալոյժ վիճակէն՝ դէպ ինոր կեանք կը վազեն . դու միայն մնացեր ես Պրոպատիկէ աւազանին քով , անշարժ նստած կողկողազին ձայնիւ կը պաղատիս . « Տէր ոչ զք ունիմ , որ արկանէ զիս յաւազան : » Այո՛ , չկայ աշխարհիս վրայ ոչ ոք քեզ օգնական , ընդունայն յուսով մի սպասեր , դու ինքն ես քո օգնական , ջանք արա , շարժիր դէպ ի աւազան , Տէր . քո մօտ կեցած է , ձեռք կը կարկառէ . խօսք տուր թէ կամիս ողջ լինել . առանց այս երաշխաւորութեան չիք քեզ բժշկութիւն :

Այլ դուք լծակից՝ եղբարք իմ , հրեշտակք Հայաստանեայց եկեղեց

ցւոյ , չարժեցէք Եփրատայ յորդ աւաղան , թող կրկին մկրտաւ ի ժողովուրդ ուսման և դաստիարակութեան շրով . չարժեցէք ուսուցանելով , սփռեցէք , տարածեցէք Աւետարանի ազատարար լոյս եկեղեցւոյ որդւոց վրայ , որ զրկեալ են , որ հարստահարեալ են . ողբերկեցէք այդ լքեալ ժողովրդոց սիրտ , որ լի է արամութեամբ . յոյս տուք քաջալերեցէք , թող երկայնամիտ լինին , թող հաւատան թէ Աստուած վրէժինդիր է , Տէր Աստուած իրաւարար դատաւոր է , թէ նա զրկելոց աղաղակին ձայն կը լսէ : Բացէք Սաղմոս , տուէք ժողովրդոց ձեռք , թող աղօթեն Դաւթի բերնով . « Մինչեւ յերբ մեղաւորք , Տէր , մինչեւ յերբ մեղաւորք պարծեսցին : Զժողովուրդ քո Տէր , խոնարհ արարին և զժառանգութիւն քո չարչարեցին , Զայրին և զպանդուխտն սպանին , զորբս կոտորեցին և ասացին , ոչ տեսանէ զայս Տէր և ոչ ի միտ առնու , Աստուած Դրիդորի , Աստուած Ներսիսի , Աստուած Իսահակայ և Աստուած մեր սուրբ հարց : » Այս քո աղօթից մրմունջ , քո սրտառուչ հեծեծանք կը հասնին երկինք , ժողովուրդ Հայոց . Դրիդոր և Ներսէս քո նուիրական աղօթից բուրվառն են , կը մատուցանեն զայն Աստուածպետական Աթոռին առաջ : Արդարև քո տառապանաց օրեր երկարացան , դուն ալ այն գերեվարեալ Հրէից ազգին պէս մաշեցար օտարութեան Բաբելոնին մէջ և նոյն իսկ հայրենի երուսաղէմին մէջ , կը տեսնաս դու և կը հանդուրժես , որ թշուառութեան հնոց՝ զաւակներդ կը տապակէ . Ուստի նոյն երեք մանուկներու ձայն կը կրկնես եկեղեցւոյդ մէջ . « Եւ արդ նուաղեցաք մեք քան զամենայն ազգս , և եմք տառապեալ յամենայն երկրի այսօր՝ վասն մեղաց մերոց : »

Տարէք , մի վհատիք , Աւետարանի հեղ և համբերող որդիք , տուկացէք պահ մի ևս այդ հրակէզ վշտաց . յառեցէք ձեր աչք դէպ երկինք , օրհնեցէք զԱստուած , հրեշտակ ամենակալին պիտի հասնի ձեզ ի զօրավիգ , երկնից օրհնութեան ցողով պիտի շիջուցանէ այդ բոց , որ բնաւ զձեզ չի ծախէ . Աստուած քո մէջն է , անկէզ և առանց սյրման պիտի մնաս Գորբեր լեռան դուխ վառուած մորենւոյն պէս :

Ամեն ազգերէն նուազեալ ես , այս՛ , որ երբեմն անթիւ անհամար բարգաւաճեալ էիր , և այսօրուան մնացեալ որդիքներդ սակաւաթիւ են : Բայց մի վախնար թէ կ'սպառիս , կամ չորս հազար տարուան քո հինօրեայ յիշատակ պիտի բարձուի Նոյի և Մասեաց աշխարհէն և ջնջուի Հայաստան անուն : Ո՛չ , դու Պարթևական հօր , այն ժրաշան մշակին տնկած սիրելի այգին ես , թէպէտ մեծամեծ որթերդ , ընտիր ընտիր ողկոյղներդ քո դրացի թշնամիներ անխնայ քանդեցին ու ճմլեցին . այլ մնացորդ զաւակներովդ , գքեղ իբրեւ ճիւղ մի նախախնամող ձեռք դեռ անապական պահած է Արևելեան Դրախտին մէջ , զի Աստուծոյ օրհնութիւն կայ քու վրադ . թող աշխարհ գքեղ խոպանացած կարծէ : Նա , որ բարկացաւ քեզ և թոյլ տուաւ որ թշնամիք քո պարխսպներ քակեն , և անյաւորներ յափշտակեն . նա դարձեալ խնայելով պիտի պարսպէ գքեղ , անմատչելի մնաս և կրկին քաջաբեր որթերովդ բարգաւաճիս : Ով չի գիտեր թէ դու Քրիստոնէական Սուրբ կրօնին հաւատացող ուռն ես , Աւետարանի ժրագործ մշակներ , Թագէոս և Գրիգոր արիւնով պատուաստեցին գքեղ այն ճշմարիտ որթին վրայ որ ձողաբարձ անկեցաւ Գողգոթայի դարին գլուխ , ուր Խաչին հնձան ճմլեց մարմնացելոյն Աստուծոյ կուսաբեր ողկոյղ ցայտեց փրկաւէտ արիւն , կենդանացաւ հողագունդ : Յիսուսի որթն անմահ է , հաւատա՛ մի երկմտիր , այս անմահ որթին վրայ հաստատուած ուռերդ յաւիտեան անմահ պիտի մնան :

Բայց մի մոռնար , յիշէ՛ Աւետարանին սպառնացող առակ . « Տապար ծառին տակ պատրաստ է » , եթէ պտուղ չըտաս , եթէ հրէական ցանկապատ այգւոյն պէս խաղողին տեղ փուշ բերես , աւա՛ղ քեզ զի սուր յօգիչ մի կայ գքեղ դարմանողին ձեռք , այն ամէն ուռ , որ անպտուղ է , պիտի կտրէ յորթէն , որ առժամայն ցամաքելով կենդանարար կեանքէն կը զրկուի , իսկ որ պտուղ բերէ՝ մեծ խնամով կը սրբէ զայն , որ առաւել պտղաբեր լինի : Ով քանի՛ մեծ է մեր երկնաւոր հօր մարդասիրական գորով , որ Տէր է , այլ իբրև ծառայող մշակ իւր սիրելի որդւոյն տնկած Եկեղեցւոյ որթատունկները կը խնամէ :

Օ՛ն ուրեմն, ժողովուրդը Հայոց, պաղաքերենք, զի Տէր Աստուած անպողատու ազգաց հաստարմատ որթերը հիմնովին կը քանդէ և կը բառնայ աշխարհէս : Ուստի խոնարհելով երկնից առաջ Դաւթին ձայնով Երեմիային ողբով պաղատինք առ Տէր . «Աստուած զօրութեանց, դարձ հայեաց երկնից և տես այց արա այգւոյս այսմիկ և դարման տար սմա, զոր տնկեաց աջ քո, յիշեա՛ Տէր, որ ինչ անցք անցին ընդ մեզ, նայեաց և տես զնախատինս մեր, ժառանգութիւն մեր դարձաւ յօտարութիւն և հայրենի բնակութիւն մեր ի դառն նժդեհհոլթիւն, աղքատացաք, կարօտացաք Տէր, զջուր մեր գնոյ արբաք և հաց մեր դառնութեամբ ճաշակեցինք, հալածական եղեաք և յամեն ուրեք թափառեցաք և ոչ գտաք հանդիսա : Լքան յուրախութենէ սիրտք մեր, և դարձան ի սուգ օրհնութիւնք պարուց մերոց, անկաւ պօսակն ի գլխոց մերոց, վայ մեզ, վայ մեզ, զի մեզաք : Վասն այսորիկ տուաւ մեզ սիրտ ցաւագին, վասն այսորիկ խաւարեցան աչք մեր ի վերայ լերինն Սիօնի, զի դարձաւ յապակահոլթիւն և թղուէսք մօտ և ել առնէին ի պահս նորա : Եւ դու, Տէր, յախտեան կաս և Աթոռ քո յազդէ մինչև յազդ, ընդէ՛ր մինչև իսպառ մոռացար զմեզ, հարեր թողեր և լքցնա զմեզ մինչ յերկար ժամանակս : Դարձո՛ զմեզ Տէր, և դարձցուք, նորոգեա զմեզ Տէր, իբրև զաւուրսն զառաջինս, միթէ մերժելով մերժեցեր զմեզ զի բարկացաւ սրտմտութիւն բարկութեան քո մինչև իսպառ : »

Այսպէս կողբար ու կը պաղատէր Երեմիաս հին Երուսաղէմին համար, այսպէս պէտք է նստինք ու ողբանք նոր Սիօնի որդիքս հայրենի Եկեղեցւոյն համար : Բայց պահ մի ևս գուլ և դադար տուր քեզ, հերիք լաս, հերիք ողբաս իբրև յուսահատ, կանգնիր, թօթափէ իքէն մոխրոց փոշիներ, կարդա զՏէր Աստուած քո, քաջալերեաց, զօրացիր որ տառապեցոյց զքեզ, նոյն պիտի ողորմէ, զի ողորմութիւնք Տեառն անսպառ են և ոչ նուազին գթութիւնք նորա :

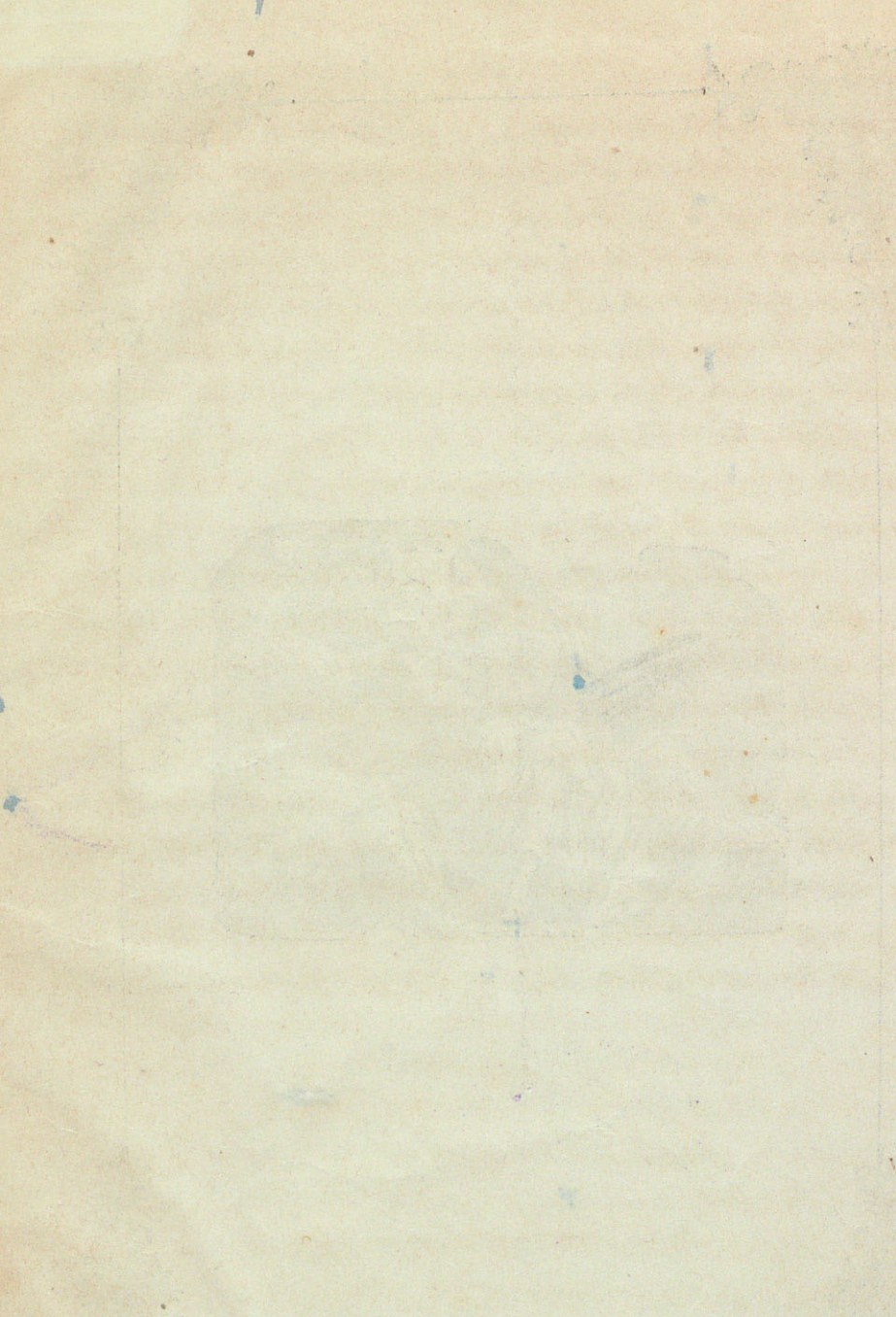
Այլ արդ, դառնալով ի ձեզ՝ սիրողն Յիսուսի կաղաչեմ և կը յորդորեմ զձեզ, ս լծակից եղբարք իմ, որ Աւետարանին պաշտօնեայ

էք, որ Քրիստոսի հօտին հովիւ էք, որ Եկեղեցւոյ գերդաստանին տնտես էք, որ կենաց բանին քարոզ էք, որ աշխարհի լոյս էք, Աստուծոյ տան ճրագն էք, ժողովրդոց աղն էք, նոր Սիօնի Մարգարէ էք, Դաւթի և Երեմիասի ոգւով սիրեցէք Եկեղեցին, վշտակից եղէք նորա խաչակրութեան մէջ, յոյս տուք, զօրացուցէք լքեալ ձեռքեր, կթուցեալ ծունկեր, թող համբերեն իսպառ, իսպառն մօտալուտ է, աղէտներ վախճան ունին, Հայք պիտի ապրին, և փրկուած են այսօր:

Քարոզեցէք մի միայն բան, այլ և հաց. յուշ բերէք՝ գթած Յիսուս նօթի ժողովրդոց հաց ալ բաշխեց. հողւոյ կեանքին հետ, աշխատեցէք մարմնոյն կեանքն ալ բարւոքել: Տնտեսութիւն քարոզեցէք, զգուշացուցէք ժողովուրդ զելս և շուայլ կեանքէն, քարոզեցէք քաղաքացւոց որ արհեստ սորվին, ընկերութիւններ կազմեն, շահավաճառութեան հետևին, քարոզեցէք դեղացւոց, հայրենի հող սիրեն, ամո՛ղ եզներ սիրեն, մաճ սիրեն, քրտինք շահաբեր հողի վրայ թափեն, շարաշար պանդխտութեան չդիմեն. Քարոզեցէք առ հասարակ Եկեղեցին սիրեն, դպրոց սիրեն, լոյս սիրեն, դաստիարակութիւն սիրեն, Ազգ սիրեն, Հայրենիք սիրեն, Երկինք սիրեն, Հայր սիրեն, նորա Արքայութիւն խնդրեն և բաւական է:

Այս է քո փրկութիւն և կեանք, ժողովուրդ Հայոց. յանձն առնեմ՝ զքեզ Տեսառն, նա հովուեսցէ զքեզ, և քեզ ինչ ոչ պակասեցի:

р. у.

№ 2191